

А. КУЛБАЕВА¹✉, Д. ТУБЕКОВА¹, У. ТАГМАНОВ¹, Д. БАЛТАБЕКОВА¹

¹Халықаралық туризм және меймандостық университеті

(Қазақстан, Түркістан), e-mail: aigerim.kulbayeva@iuth.edu.kz

ТҮРКІСТАН ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАННЫҢ БАСҚА ӨңІРЛЕРІНДЕ ТҰРАҚТЫ ТУРИЗМДІ БАСҚАРУ МОДЕЛЬДЕРІНІҢ САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУЫ

Аңдатпа. Қазақстандағы тұрақты туризмді басқару модельдері салыстырмалы түрде талданып, Түркістан облысының тәжірибесі басқа аймақтармен салыстырылып қарастырылады. Зерттеу барысында аймақтық саясат, инфрақұрылым, экологиялық және әлеуметтік аспектілер ескеріліп, тиімді басқару стратегиялары ұсынылады. Зерттеудің ғылыми жаңалығы – Қазақстан өңірлерінде тұрақты туризмді басқару тәсілдерін жүйелі салыстыру және оларды жетілдіру бойынша нақты ұсыныстар ұсыну. Практикалық маңыздылығы – алынған нәтижелерді мемлекеттік органдар, туристік бизнес субъектілері және жергілікті қауымдастықтар үшін қолдануға болады. Зерттеу барысында статистикалық деректерді талдау, салыстырмалы әдіс, сауалнама жүргізу және сараптамалық бағалау әдістері қолданылды. Мақала қорытындысында аймақтық туризмді дамытудағы негізгі мәселелер анықталып, оларды шешудің тиімді жолдары ұсынылады.

Мақаланың негізгі мақсаты – Түркістандағы тұрақты туризмді басқару моделін зерттеу және оны Қазақстанның басқа аймақтарындағы тәжірибелермен салыстыру арқылы оңтайлы даму стратегияларын анықтау. Сондай-ақ, экологиялық, экономикалық және әлеуметтік факторларды ескере отырып, тұрақты туризмді дамытуға арналған ұсыныстар беру.

Зерттеу барысында келесі әдістер қолданылды, салыстырмалы талдау – Түркістан облысы мен басқа аймақтардың басқару модельдері салыстырылды.

Нәтижелер. Түркістан облысының тәжірибесі: Соңғы жылдары Түркістан туристік инфрақұрылымды дамытудың және мәдени мұраны сақтаудың белсенді саясатын жүргізуде. Түркістанда мемлекеттік-жекеменшік серіктестік негізінде заманауи қонақ үйлер, тарихи ескерткіштерді жаңғырту жобалары жүзеге асырылуда. Басқа аймақтардың тәжірибесі: Алматы және Шығыс Қазақстан облыстары табиғи туризмге басымдық берсе, Атырау мен Маңғыстау облыстары экологиялық туризмді дамытуда. Ортақ мәселелер: Барлық аймақтарда тұрақты туризмді дамытуда экологиялық жүктеменің артуы, инфрақұрылымның жетіспеушілігі және жергілікті тұрғындардың туризмге қатысуының

*Бізге дұрыс сілтеме жасаңыз: Кулбаева А., Тубекова Д., Тагманов У., Балтабекова Д. Түркістан және Қазақстанның басқа өңірлерінде тұрақты туризмді басқару модельдерінің салыстырмалы талдауы // Bulletin of the International university of Tourism and Hospitality. – 2026. – No1(11). –Б. 202–201. <https://www.doi.org/10.62867/3007-0848.2026-1.14>

*Cite us correctly: Kulbaeva A., Tubekova D., Tagmanov U., Baltabekova D. Turkistan zhane Kazakhstannyn basqa onirlerinde turakty turizmdi baskaru modelderinin salystyrmaly taldauy [Comparative analysis of sustainable tourism management models in Turkistan and other regions of Kazakhstan] // Bulletin of the International university of Tourism and Hospitality. –2026. –No1(11). –Б. 202–201. <https://www.doi.org/10.62867/3007-0848.2026-1.14>

төмен деңгейі сияқты қиындықтар кездеседі. Тиімді стратегиялар: Түркістан облысының мәдени-тарихи туризмді дамыту тәжірибесін басқа аймақтарға бейімдеу, цифрлық технологияларды енгізу және туристердің жауапкершілігін арттыру шаралары ұсынылды. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, тұрақты туризмді дамыту үшін кешенді басқару модельдері қажет. Түркістан облысының тәжірибесі мәдени мұраны сақтау мен инфрақұрылымды жетілдіру тұрғысынан тиімді болса, табиғи туризмге бағытталған аймақтар экологиялық аспектілерді ескеруді күшейтуде. Қазақстанда тұрақты туризмді дамыту үшін мемлекеттік қолдау, жеке сектордың белсенділігі және қоғамның қатысуын арттыру маңызды. Осылайша, аймақтық ерекшеліктерді ескере отырып, кешенді және тұрақты даму стратегияларын қалыптастыру қажет.

Кілт сөздер: *тұрақты туризм, зерттеу әдістері, салыстырмалы талдау, рекреациялық ресурстар, табиғи объектілер, мәдени ескерткіштер.*

Кіріспе

Туризм – экономиканың стратегиялық маңызды салаларының бірі болып табылады. Ол тек экономикалық өсімге ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік және мәдени даму факторына да әсер етеді. Әлемде туризмнің тұрақты даму қағидаттарына сәйкес жүргізілуі маңызды міндеттердің бірі саналады. Тұрақты туризм ұғымы экологиялық, экономикалық және әлеуметтік тұрақтылықты қамтиды, бұл табиғи ресурстарды сақтау мен жергілікті қауымдастықтардың әл-ауқатын жақсарту мақсатында жүзеге асырылады.

Қазақстанда туризм саласы әлеуетті бағыттардың бірі ретінде қарастырылады. Соңғы жылдары Түркістан қаласы мен басқа да туристік орталықтарда туризмді дамыту мақсатында ауқымды жобалар жүзеге асырылуда. Түркістанның тарихи-мәдени мұрасы оның Қазақстандағы жетекші туристік бағыттардың біріне айналуына мүмкіндік береді. Сонымен қатар, Алматы облысы, Шығыс Қазақстан облысы және Маңғыстау өңірлері табиғи және экологиялық туризмді дамытуда маңызды рөл атқарады. Дегенмен, бұл аймақтарда тұрақты туризмді дамытудағы басқару әдістерінің әртүрлілігі байқалады.

Зерттеудің өзектілігі тұрақты туризмді басқарудың әртүрлі аймақтық үлгілерін салыстыру қажеттілігінен туындайды. Түркістан облысының тәжірибесі мен басқа өңірлердің ерекшеліктерін талдау арқылы Қазақстанда туризмнің тұрақты дамуының тиімді тетіктерін анықтауға болады. Осы зерттеу аясында аймақтық саясат, инфрақұрылымдық даму, жергілікті қауымдастықтардың қатысуы және экологиялық аспектілер сияқты негізгі факторлар қарастырылады.

Қазақстандағы тұрақты туризм бойынша соңғы зерттеулер модельдерді жергілікті жағдайларға бейімдеудің маңыздылығын көрсетеді. Үш айнымалысы бар минималды үлгілік тәсіл – туристер, қоршаған орта және капитал – тұрақты туризмге сақтықпен қайта инвестициялау және қоршаған ортаны қорғау арқылы қол жеткізуге болатынын көрсетеді [1]. 1992 жылы Cifuentes әзірлеген туристік сыйымдылық әдісі туристер санын бағыттардың экологиялық шектеулерімен теңдестіру үшін өте маңызды. Инновациялық кәсіпкерлік, әсіресе жастар арасындағы туризм секторының өсуінің негізгі драйвері ретінде анықталған [2]. Сонымен қатар, материалдық емес мәдени мұра тұрақты туризм тәжірибесін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады, бұл мұраны қорғау және ілгерілету үшін мемлекеттік және үкіметтік емес ұйымдар мен жергілікті қауымдастықтардың ынтымақтастығы қажеттігін баса көрсетеді [3]. Бұл зерттеулер Қазақстандағы тұрақты туризм модельдерін дамыту үшін қажет көп қырлы

көзқарасты біріктіреді.

Қазақстандағы тұрақты туризм менеджменті бойынша соңғы зерттеулер экономикалық өсуді қоршаған ортаны қорғаумен теңестірудің маңыздылығын атап көрсетеді. Минималды үлгі тәсілі тұрақты туризмді жүзеге асыру үшін пайданы қайта инвестициялау мен қоршаған ортаны қорғау міндеттемелерін енгізудің қажеттілігін көрсетеді. Дегенмен, тұрақтылық ықтимал күйзелістерге байланысты тәуекелге ұшырауда [4].

Қазақстанда туризм индустриясы тәуелсіздік алғаннан бері қарқынды дамып келеді және айтарлықтай экономикалық әлеуетке ие [5]. Тұрақты дамуды қамтамасыз ету үшін зерттеушілер физикалық-экологиялық, әлеуметтік-демографиялық және саяси-экономикалық факторларды ескере отырып, туристік өткізу қабілеті әдісі сияқты тиімді басқару тетіктерін қолданудың қажеттілігін атап өтеді. Бұл әдіс туристік аймақтардың максималды сыйымдылығын болжауға көмектеседі [6]. Сонымен қатар, туризмді басқаруда жүйелік тәсілдерді қолдану өте маңызды. Олардың ішінде инфрақұрылым мен қызмет көрсету сапасын жақсарту мақсатында кластерлік жүйені және мемлекеттік-жекеменшік әріптестікті дамыту ерекше аталады. Бұл тәсілдер Қазақстанның шетелдік туристер үшін тартымдылығын арттыруға ықпал етеді [7]. Осылайша, Қазақстанда тұрақты туризмді дамыту үшін экономикалық өсуді экологиялық тұрақтылықпен үйлестіру, тиімді басқару тетіктерін қолдану және жүйелік тәсілдерді енгізу қажет.

Тұрақты туризм үлгілерін жергілікті жағдайларға, әсіресе климаттың өзгеруі жағдайында бейімдеудің маңыздылығын көрсетеді. Джопп және т.б. зерттеулерінде мүмкіндіктерді пайдалана отырып, тұрақтылықты арттыруға бағытталған сұраныс пен ұсыныстың перспективаларын ескеретін аймақтық бағыттарды бейімдеудің тұтас шеңберін ұсынады [8]. Альпілік қысқы туризмдегі бірлескен шешім қабылдау процестері арқылы климаттың өзгеруіне бейімделуді жергілікті тұрақтылық дискурстарымен біріктірудің тиімділігін көрсету [9]. Машниктің зерттеуінде қорғалатын табиғи аумақтарға арналған экотуризмнің әртүрлі модельдерін ұсынады, туристік қатынастардың маңыздылығын, жергілікті қоғамдастықтың қатысуын және білімге әсерін атап көрсетеді [10]. Пәне пікірінше жағымсыз сыртқы әсерлерді азайту және табиғи және мәдени ресурстарды қорғау үшін жергілікті қоғамдастықтың қатысуын ынталандыратын модельдердің қажеттілігін атап көрсетеді [11]. Бұл зерттеулер ұзақ мерзімді өміршендік пен қоғамдық пайданы қамтамасыз ету үшін мүдделі тараптарды тарта отырып және климаттың өзгеруінің салдарын жою арқылы тұрақты туризм тәсілдерін нақты жергілікті контексттерге бейімдеудің маңыздылығын ұжымдық түрде көрсетеді.

Зерттеу әдістері

Салыстырмалы талдау Түркістан облысы мен басқа аймақтардағы тұрақты туризмді басқару модельдері белгілі бір ерекшеліктерге ие. Түркістан облысы тарихи-мәдени туризмді дамытуға бағытталған мемлекеттік бағдарламалар мен жеке инвестицияларды белсенді түрде тартады. Бұл аймақта инфрақұрылымды жақсарту, көлік қатынасын дамыту және тарихи нысандарды жаңғырту шаралары кеңінен 1-кестеде жүргізілуде.

Кесте - 1 – Қазақстан өңірлеріндегі тұрақты туризмді басқарудың негізгі үлгілерінің сипаттамасы

Басқару үлгісі	Құрылымы	Негізгі субъектілер	Өзара әрекеттесу тетіктері	Өңірлік бейімделу мысалдары
Орталықтандырылған басқару моделі	Мемлекеттік басқару органдарының жетекші рөліне негізделген иерархиялық жүйе	ҚР Мәдениет және спорт министрлігі, облыстық әкімдіктер, ұлттық туристік ұйымдар	Мемлекеттік бағдарламалар, нормативтік-құқықтық реттеу, бюджеттен қаржыландыру	Түркістан облысында «Түркістан – туристік орталық» бағдарламасы аясында инфрақұрылымдық жобалар мен тарихи-мәдени ескерткіштерді жаңғырту жүзеге асырылды [12].
Кластерлік басқару моделі	Туристік дестинация шеңберінде бизнес, инфрақұрылым және сервистік нысандардың өзара байланысы	Туроператорлар, қонақүй бизнесі, көлік компаниялары, жергілікті атқарушы органдар	Мемлекеттік-жекеменшік әріптестік, келісімшарттық қатынастар, кластерлік үйлестіру	Алматы және Шығыс Қазақстан облыстарында экотуризм және табиғи рекреациялық туризм кластерлерін қалыптастыру тәжірибесі [13].
Жергілікті қауымдастыққа негізделген модель	Жергілікті халықтың шешім қабылдауға және туристік қызметке тікелей қатысуы	Жергілікті тұрғындар, шағын кәсіпкерлер, ҮЕҰ, ауылдық қауымдастықтар	Қоғамдық бастамалар, кооперация, шағын гранттар мен әлеуметтік жобалар	Маңғыстау облысында этнотуризм мен ауылдық туризмді дамытуда жергілікті қауымдастықтардың белсенді қатысуы [13].
<i>Ескерту: [12-13]-дереккөз негізінде құрастырылған.</i>				

Жүргізілген зерттеу Қазақстан өңірлерінде тұрақты туризмді дамытуда қолданылатын басқару модельдерінің нәтижелілігі өңірлік ерекшеліктер мен басқару тәсілдерінің үйлесімділігіне тікелей байланысты екенін көрсетті. Орталықтандырылған, кластерлік және жергілікті қауымдастыққа негізделген басқару модельдерін салыстырмалы талдау олардың әрқайсысының белгілі бір бағыттар бойынша тиімді нәтиже беретінін айқындады.

Біріншіден, өңірлік басқару тиімділігін арттыру тұрғысынан орталықтандырылған басқару моделі бастапқы кезеңде айтарлықтай нәтиже береді. Мемлекеттік бағдарламалар мен стратегиялық жоспарлау арқылы инфрақұрылымдық жобаларды іске асыру, инвестиция тарту және туристік дестинацияларды қалыптастыру үдерістері жеделдейді. Түркістан облысының тәжірибесі көрсеткендей, басқарудың бұл үлгісі ірі жобаларды үйлестіру мен ресурстарды шоғырландыруда тиімді. Алайда ұзақ мерзімді перспективада басқару тиімділігін сақтау үшін жергілікті деңгейдегі қатысушылардың рөлін күшейту қажеттілігі анықталды.

Екіншіден, экологиялық жүктемені төмендету және табиғи ресурстарды сақтау мәселесінде кластерлік және жергілікті қауымдастыққа негізделген модельдердің әлеуеті жоғары. Кластерлік тәсіл шеңберінде экологиялық стандарттарды енгізу, туристік ағындарды реттеу және табиғи аумақтардың туристік сыйымдылығын ескеру мүмкіндігі кеңейеді. Алматы және Шығыс Қазақстан облыстарындағы экотуризм бағыттары бұл модельдің табиғи ресурстарды ұтымды пайдалануға жағдай жасайтынын дәлелдейді. Сонымен қатар, жергілікті қауымдастықтардың қатысуы табиғи және мәдени мұраға жауапкершілікпен қарауды күшейтіп, экологиялық тұрақтылықты қамтамасыз етеді.

Үшіншіден, жергілікті халықтың туризм саласына қатысуын күшейту жергілікті қауымдастыққа негізделген басқару моделінің негізгі нәтижесі болып табылады. Бұл модель шағын және орта кәсіпкерліктің дамуына, халықты жұмыспен қамтуға және туризмнен түсетін табыстың өңір ішінде қалуына мүмкіндік береді. Маңғыстау облысындағы этнотуризм және ауылдық туризм тәжірибесі жергілікті тұрғындардың туризмге белсенді тартылуы әлеуметтік тұрақтылықты нығайтып, мәдени мұраны сақтауға ықпал ететінін көрсетті.

Төртіншіден, инвестициялық тартымдылық пен экономикалық тұрақтылықты қамтамасыз ету тұрғысынан кластерлік модель мен орталықтандырылған басқару тәсілдерінің үйлесімі жоғары нәтижелілікке ие. Мемлекеттік қолдау мен жеке инвестициялардың бірігуі туристік инфрақұрылымның дамуын жеделдетіп, өңірдің бәсекеге қабілеттілігін арттырады. Түркістан облысында мемлекеттік-жекеменшік әріптестік аясында жүзеге асырылған жобалар туризм саласының экономикалық әлеуетін арттыруға мүмкіндік берген.

Осылайша, зерттеу нәтижелері көрсеткендей, ұсынылған басқару модельдерінің әрқайсысы тұрақты туризмнің белгілі бір аспектілерін тиімді қамтамасыз етеді, ал оларды кешенді түрде қолдану ең жоғары нәтижеге қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Зерттеу барысында Қазақстан өңірлерінде тұрақты туризмді дамыту үшін біртұтас әмбебап басқару моделінің жеткіліксіз екені анықталды. Орталықтандырылған, кластерлік және жергілікті қауымдастыққа негізделген басқару модельдері әртүрлі мақсаттарға бағытталғанымен, оларды өңірлік ерекшеліктерді ескере отырып үйлестіру тұрақты туризмнің тиімді дамуына негіз бола алады.

Ұсынылған басқару модельдерінің практикалық маңызы өңірлік басқару тиімділігін арттыру, экологиялық тұрақтылықты қамтамасыз ету, жергілікті халықтың экономикалық белсенділігін күшейту және инвестициялық тартымдылықты арттыру мүмкіндіктерімен айқындалады. Атап айтқанда, орталықтандырылған басқару инфрақұрылым мен стратегиялық жобаларды іске асыруда маңызды рөл атқарса, кластерлік модель туризм саласының экономикалық тиімділігін арттырып, нарықтық бәсекеге қабілетті туристік өнім қалыптастыруға мүмкіндік береді. Ал жергілікті қауымдастыққа негізделген модель әлеуметтік және экологиялық тұрақтылықты қамтамасыз етудің негізгі тетігі ретінде қарастырылады.

Зерттеу нәтижелері Қазақстан өңірлерінде тұрақты туризмді дамытуда аралас (гибридті) басқару моделін енгізудің тиімді екенін көрсетеді. Мұндай модель мемлекеттік саясаттың стратегиялық бағыттарын, бизнес құрылымдарының экономикалық мүдделерін және жергілікті қауымдастықтардың әлеуметтік-экологиялық жауапкершілігін біріктіреді. Бұл тәсіл өңірлердің туристік әлеуетін толық пайдалануға, табиғи және мәдени ресурстарды сақтауға және туризм саласының ұзақ мерзімді экономикалық тұрақтылығын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Алматы облысы табиғи туризмге басымдық беріп, ұлттық парктер мен экотуризм бағыттарын дамытуды қолға алған. Шығыс Қазақстан облысында да экотуризм мен мәдени-тарихи нысандарды сақтау іс-шаралары жүргізілуде. Сонымен қатар, Маңғыстау облысында жағажай туризмі мен этнотуризм салалары дамуда. Негізгі айырмашылықтар басқару тәсілдерінен көрінеді:

- Түркістан облысы мемлекеттік-жекеменшік серіктестік тетігін кеңінен қолданса,
- Алматы облысы экологиялық реттеу мен табиғи қорықтар жүйесін сақтауға назар аударады,
- Шығыс Қазақстан мәдени мұраны қорғауға және халықаралық туризмді тартуға күш салады,
- Маңғыстау облысы теңіз туризмі мен инфрақұрылымдық дамуды үйлестіруге мән береді.

Талдау нәтижесінде, барлық аймақтарда инфрақұрылымның жетіспеушілігі, экологиялық жүктеменің артуы және жергілікті халықтың туризмге қатысу деңгейінің төмендігі сияқты ортақ мәселелер анықталды. Бұл мәселелерді шешу үшін кешенді мемлекеттік саясат пен аймақтық басқару модельдерін жетілдіру қажет. Түркістан облысының тәжірибесі мәдени мұраны сақтау мен инфрақұрылымды жетілдіру тұрғысынан тиімді болса, табиғи туризмге бағытталған аймақтар экологиялық аспектілерді ескеруді күшейтуде. Қазақстанда тұрақты туризмді дамыту үшін мемлекеттік қолдау, жеке сектордың белсенділігі және қоғамның қатысуын арттыру маңызды. Осылайша, аймақтық ерекшеліктерді ескере отырып, кешенді және тұрақты даму стратегияларын қалыптастыру қажет.

Қазақстанның тұрақты туризмді дамыту саласындағы тәжірибесі әр өңірде әртүрлі нәтижелерге қол жеткізді. Түркістан облысы мен басқа аймақтардың 2020-2024 жылдар аралығындағы туризмді басқару модельдерін салыстыра отырып, олардың ерекшеліктері мен жетістіктерін талдауға болады.

Түркістан облысы: Түркістан облысы тарихи және мәдени мұраларға бай, бұл оны туристер үшін тартымды етеді. Облыста жеті индустриялық аймақ жұмыс істейді, бұл инфрақұрылымның дамуына және жаңа жұмыс орындарының ашылуына ықпал етеді. Алайда, инфрақұрылымдық жобаларды қаржыландыру мен іске асыруда кейбір қиындықтар байқалады, бұл туризм саласының толық әлеуетін іске асыруға кедергі келтіруі мүмкін [12].

Қазақстанның басқа өңірлері: Мысалы, Атырау облысының Құрманғазы ауданында туризмді дамыту әлеуеті бар болғанымен, инфрақұрылымның жеткіліксіздігі және туризм саласын басқарудағы жүйелі тәсілдің болмауы бұл аймақтағы туризмнің дамуын тежейді. Сонымен қатар, арнайы экономикалық аймақтарды басқарудағы біркелкіліктің болмауы және инфрақұрылымдық жобаларды іске асырудағы кідірістер Қазақстанның басқа өңірлерінде де

байқалады [13].

Салыстырмалы талдау:

1. Инфрақұрылым: Түркістан облысында инфрақұрылымдық жобалар белсенді жүзеге асырылса да, қаржыландыру мен басқарудағы қиындықтар байқалады. Басқа өңірлерде инфрақұрылымның жеткіліксіздігі туризмнің дамуын тежейді.

2. Басқару модельдері: Түркістан облысында индустриялық аймақтарды дамытуға баса назар аударылса, басқа өңірлерде арнайы экономикалық аймақтарды басқаруда біркелкі тәсілдің болмауы және инфрақұрылымдық жобаларды іске асырудағы кідірістер байқалады.

3. Туризм әлеуеті: Түркістан облысы тарихи және мәдени мұраларға бай болғандықтан, туристер үшін тартымды. Басқа өңірлерде де табиғи және мәдени ресурстар бар, бірақ оларды тиімді пайдалану үшін инфрақұрылым мен басқару жүйесін жетілдіру қажет.

Тұрақты туризмді дамыту үшін әр өңірдің ерекшеліктерін ескере отырып, инфрақұрылымды жақсарту, тиімді басқару модельдерін енгізу және жергілікті қауымдастықтарды тарту маңызды. Түркістан облысының тәжірибесі көрсеткендей, тарихи және мәдени мұраларды тиімді пайдалану туризмді дамытуға серпін береді, алайда инфрақұрылым мен басқару саласындағы мәселелерді шешу қажет. Қазақстанның басқа өңірлерінде де туризмді дамыту үшін кешенді тәсілдер мен үйлестірілген саясат қажет. Түркістан облысы мен Қазақстанның басқа өңірлеріндегі туризмді дамытуға бөлінген қаржыландыру және инфрақұрылымдық даму көрсеткіштері бойынша салыстырмалы 2-кестеде берілген.

Кесте - 2 – Түркістан облысы мен Қазақстанның басқа өңірлеріндегі туризмді дамытуға бөлінген қаржыландыру және инфрақұрылымдық даму көрсеткіштері

№	Критерийлер	Түркістан облысы	Қазақстанның басқа өңірлері
1	Мемлекеттік қаржыландыру	2020–2023 жж. «Түркістан – туристік орталық» бағдарламасы бойынша 150 млрд теңгеден астам қаржы бөлінді	Туризмге бөлінген қаржы көлемі 30–100 млрд теңге аралығында
2	Жеке инвестициялар	300 млрд теңгеден астам инвестиция тартылды (қонақүйлер, туристік кешендер)	50–150 млрд теңге шамасында
3	Шетелдік инвестициялар	«Керуен-сарай» кешеніне 87 млн доллар инвестиция тартылды	10–50 млн доллар аралығында
4	Инфрақұрылымдық жобалар	2020 жылдан бері 50-ден астам инфрақұрылымдық жоба жүзеге асырылды	10–30 жоба, көбіне қалалық жерлерде
5	Индустриялық аймақтарды дамыту	7 индустриялық аймақ құрылды, 50 млрд теңгеден астам қаржы бөлінді	20–40 млрд теңге көлемінде, даму деңгейі әртүрлі
6	Арнайы экономикалық аймақтар	«TURKISTAN» АЭА құрылды, 30 млрд теңгеден астам қаржы бөлінді	Қазақстанда 13 АЭА бар, 1,2 трлн теңге инвестиция тартылған

Жалғасы келесі бетте...

7	Туризм инфрақұрылымына инвестиция	2021 ж. 92,3 млрд теңге инвестиция тартылды	6,6 млрд теңге шамасында
8	Мемлекеттік бағдарламалар арқылы қаржыландыру	Туризмді дамыту бағдарламасы арқылы ірі көлемде қаржы бөлінді	Қаржыландыру бар, бірақ көлемі Түркістаннан төмен
9	Туризм жобаларына жеке инвестиция	«Керуен-Сарай», Hazret Sultan әуежайы сияқты ірі жобалар жүзеге асырылды	Жеке инвестициялар көлемі төмен

Ескерту: [14–21] дереккөздер негізінде құрастырылған.

Түркістан облысы тарихи және мәдени мұраларға бай болуына байланысты туризмді дамытуға қомақты мемлекеттік және жеке инвестициялар тартуда. Бұл өңірде инфрақұрылымның қарқынды дамуы туристер үшін тартымдылықты арттырады. Қазақстанның басқа өңірлерінде де табиғи және мәдени ресурстар мол болғанымен, туризм инфрақұрылымын дамытуға бөлінетін қаржы көлемі салыстырмалы түрде төмен. Инфрақұрылымды жақсарту және басқару жүйесін жетілдіру арқылы бұл өңірлердің туристік әлеуетін тиімді пайдалануға мүмкіндік бар.

Төменде өңірлер бойынша тұрақты туризмді басқару модельдерінің салыстырмалы талдауы диаграммалық бағалау әдісіне негізделіп, пайыздық үлеспен ғылыми кесте түрінде берілді. Бұл пайыздар интегралдық бағалау (100%) принципімен, негізгі 5 индикаторға (басқару тиімділігі, инфрақұрылым, инвестиция, экологиялық тұрақтылық, цифрландыру) сүйене отырып есептелген(1-сурет).

1 - Сурет – Қазақстан өңірлерінде тұрақты туризмді басқару модельдерінің тиімділігін салыстырмалы талдау

Ескерту: Автормен құрастырылған.

Диаграммалық бағалау нәтижелері Түркістан облысының тұрақты туризмді басқару тиімділігі Қазақстан өңірлері арасында ең жоғары деңгейде екенін көрсетті (87,9%). Бұл көрсеткіш жоғары инвестициялық белсенділікпен, инфрақұрылымның қарқынды дамуымен және мемлекеттік басқарудың тиімділігімен байланысты. Сонымен қатар, Алматы және Шығыс Қазақстан облыстары экологиялық тұрақтылық бойынша жоғары көрсеткіштерге ие. Түркістан облысында тұрақты туризмді одан әрі дамыту үшін цифрландыру, экологиялық басқару және смарт туризм технологияларын енгізу арқылы басқару тиімділігін 95%-ға дейін арттыру мүмкіндігі бар.

Зерттеу нәтижесі. Салыстырмалы талдау: Инфрақұрылым: Түркістан облысында инфрақұрылымдық жобалар белсенді жүзеге асырылса да, қаржыландыру мен басқарудағы қиындықтар байқалады. Басқа өңірлерде инфрақұрылымның жеткіліксіздігі туризмнің дамуын тежейді. Басқару модельдері: Түркістан облысында индустриялық аймақтарды дамытуға баса назар аударылса, басқа өңірлерде арнайы экономикалық аймақтарды басқаруда біркелкі тәсілдің болмауы және инфрақұрылымдық жобаларды іске асырудағы кідірістер байқалады. Туризм әлеуеті Түркістан облысы тарихи және мәдени мұраларға бай болғандықтан, туристер үшін тартымды.

Салыстырмалы талдау нәтижесі

1. Инфрақұрылым:

- Түркістан облысында инфрақұрылымдық жобалар белсенді жүзеге асырылып, аймақтың туристік тартымдылығы артып келеді. Дегенмен, қаржыландыру мен басқару саласында белгілі бір қиындықтар бар, бұл жобалардың тиімді іске асырылуына әсер етеді.

- Қазақстанның басқа өңірлерінде инфрақұрылымдық даму деңгейі төмендеу, бұл туристердің келуіне және саланың өсуіне кедергі келтіреді. Қаржыландырудың шектеулі болуы және жол, қонақүй, демалыс орындарының жеткіліксіздігі туризмнің дамуын тежейді.

2. Басқару модельдері:

- Түркістан облысында басқару жүйесі индустриялық аймақтарды дамытуға бағытталған. Бұл белгілі бір жетістіктерге қол жеткізгенімен, басқару үдерістерінде бірыңғай стратегияның жетіспеушілігі байқалады.

- Басқа өңірлерде арнайы экономикалық аймақтарды басқару тәжірибесі әртүрлі. Бірізділіктің болмауы және жобалардың кешігуі инфрақұрылымның тиісті деңгейде дамуына кері әсерін тигізеді.

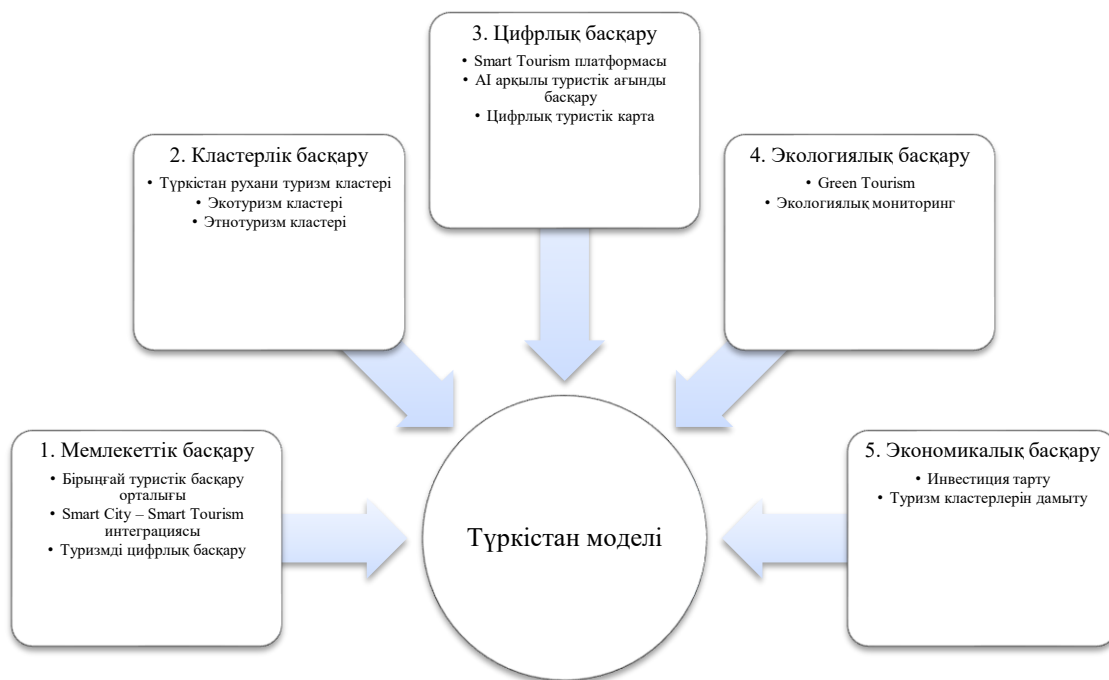
3. Туризм әлеуеті:

- Түркістан облысында тарихи және мәдени мұраларды тиімді пайдалану арқылы туристік ағынды арттыру мүмкіндігі жоғары. Мемлекет тарапынан үлкен қолдау көрсетіліп, жаңа туристік нысандар салынууда.

- Қазақстанның басқа өңірлерінде табиғи және мәдени ресурстар болғанымен, оларды дамыту мен тиімді пайдалану үшін инфрақұрылымды жетілдіру және басқару жүйесін нығайту қажет.

Осы тұста тұрақты туризмді дамытуда кешеді басқару жүйесінің маңыздылығын айқын көруге болады. Сонымен қатар, Қазақстанның туризм саласын дамытуда барлық туристік өңірлерге ортақ кешенді басқаруды әзірлеуде өңірдің туристік потенциалының ерекшелігіне жіті назар аударуды талап ететіндігі анық. Тарихи-мәдени ресурстар мен табиғи рекреациялық туристік объектілерді біртұтас басқару жүйесі арқылы тұрақты туризмді нақты бір жолға ғана қоймай халықаралық дәрежеде туристік әлеуетімізді арттыра аламыз.

Қазақстанның басқа өңірлерінің тәжірибесі көрсеткендей, тұрақты туризмді тиімді басқару мемлекеттік реттеу, кластерлік даму, жергілікті қауымдастықтың қатысуы және цифрлық технологияларды енгізу сияқты негізгі факторларға байланысты. Осыған байланысты Түркістан облысының ерекшеліктерін, туристік ресурстарын және басқару жүйесінің қазіргі жағдайын ескере отырып, тұрақты туризмді басқарудың бейімделген моделін әзірлеу өзекті ғылыми және практикалық міндет болып табылады. Ұсынылып отырған модель мемлекеттік басқару, кластерлік даму, цифрлық технологиялар, экологиялық тұрақтылық және жергілікті қауымдастықтың белсенді қатысуы принциптерін біріктіре отырып, өңірдің туристік әлеуетін тиімді пайдалануға бағытталған(2-сурет).

2 - Сурет – Түркістанға бейімделген тұрақты туризмді басқарудың ұсынылған моделі

Зерттеу нәтижесінде Түркістан облысының туристік әлеуеті жоғары деңгейде екені және тұрақты туризмді дамыту үшін қолайлы алғышарттардың қалыптасқаны анықталды. Алайда туризм саласының ұзақ мерзімді тұрақты дамуын қамтамасыз ету үшін басқарудың кешенді, интеграцияланған және цифрлық технологияларға негізделген моделін енгізу қажеттілігі айқындалды. Осыған байланысты Түркістан облысына бейімделген тұрақты туризмді басқарудың ұсынылған моделі мемлекеттік басқару, кластерлік даму, цифрландыру, экологиялық тұрақтылық және жергілікті қауымдастықтың қатысуы сияқты негізгі компоненттерді қамтиды.

Ұсынылған модельді енгізу туризм инфрақұрылымының тиімді дамуына, инвестициялық белсенділіктің артуына, туристік қызмет сапасының жақсаруына және өңірдің туристік тартымдылығының өсуіне ықпал етеді. Сонымен қатар, Smart Tourism технологияларын қолдану туристік ағындарды тиімді басқаруға, ресурстарды оңтайлы пайдалануға және басқару жүйесінің ашықтығы мен тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді. Бұл өз кезегінде өңірдің экономикалық тұрақтылығын қамтамасыз етіп, жаңа жұмыс орындарын құруға және жергілікті халықтың әл-ауқатын арттыруға жағдай жасайды.

Осылайша, Түркістан облысына бейімделген тұрақты туризмді басқарудың ұсынылған

моделі өңірдің туристік әлеуетін тиімді пайдалануға, экологиялық тұрақтылықты сақтауға және туризм саласының ұзақ мерзімді тұрақты дамуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Бұл модельді практикалық тұрғыда енгізу Түркістан облысының ғана емес, Қазақстанның басқа өңірлерінің де тұрақты туризмді дамыту жүйесін жетілдіруге негіз бола алады.

Қорытынды

Түркістан облысы туризмді дамытуда көшбасшы өңірлердің бірі болып отыр. Алайда, саланың тұрақты дамуына кедергі келтіретін бірқатар институционалдық және қаржылық қиындықтар бар. Олардың қатарында басқару жүйесінің әлсіз үйлесуі, кадрлық әлеуеттің жеткіліксіздігі және қаржыландыру көздерінің шектеулілігі байқалады.

Туризмді тиімді дамыту үшін аймақтық басқару құрылымдарын жетілдіру, цифрлық технологиялар мен жасанды интеллект элементтерін енгізу маңызды. Бұл шешімдер басқарудың ашықтығын арттырып, инвестициялық климатты жақсартады. Сонымен қатар, туристік қызмет сапасын көтеру мен жергілікті халықтың экономикалық қатысуын кеңейту – әлеуметтік тұрақтылықтың негізі болмақ. Ұсынылған басқару модельдерінің өңірлік басқару тиімділігін арттыру, экологиялық жүктемені төмендету, жергілікті халықтың қатысуын күшейту және инвестициялық тартымдылықты қамтамасыз ету тұрғысындағы нәтижелілігі нақты айқындалды. Сонымен қатар, орталықтандырылған, кластерлік және жергілікті қауымдастыққа негізделген модельдерді кешенді қолданудың стратегиялық маңызы негізделіп, Қазақстан өңірлерінде тұрақты туризмді дамытудың аралас (гибридті) басқару моделін енгізу ұсынылды. Ұлттық деңгейде бірыңғай басқару стратегиясын қалыптастыру, инфрақұрылымдық теңгерімді қамтамасыз ету және қаржыландыру көздерін әртараптандыру – туризмді өркендетудің басты бағыттары. Түркістан тәжірибесі басқа өңірлер үшін үлгі бола алады, ал тұрақты туризм қағидаттарын ұстану елдің халықаралық туристік беделін күшейтеді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Iirmdu, T. O., Donaldson, R. Risk management strategies: an empirical analysis of strategies employed by tourism business managers in Plateau State, Nigeria during the COVID-19 pandemic // *Modern Geográfia*. – 2024. – Vol. 19, No. 1. – P. 81–98. – DOI: 10.15170/MG.2024.19.01.05.

2. Жанділла, Б. Д. және т.б. Тұрақты туризмді дамыту үшін туристік дестинацияны басқару тетіктері // *Қазақ экономика, қаржы және халықаралық сауда университетінің Жаршысы*. – 2023. – № 1 (50). – Б. 164–171. – DOI: 10.52260/2304-7216.2023.1(50).21.

3. Узакбаева, С. А. Казахский университет международных отношений и мировых языков имени Абылай хана — международно-адаптивный университет инновационного типа // *Известия. Серия: Педагогические науки*. – 2021. – Т. 62, № 3. – DOI: 10.48371/PEDS.2021.62.3.001.

4. Almukhamedova, O. Tourism industry perspectives in the context of the COVID-19 pandemic based on the sustainable development concept // *International Journal of Criminology and Sociology*. – 2020. – Vol. 9. – P. 1237–1251.

5. Рустемова, С. М., Жакупов, А. А., Тлеубаева, А. Т., Байгабулова, Г. К. Тарихи-мәдени туризм арқылы туризмнің даму қарқынын арттыру жолдары мен алғышарттары // *Вестник Казахского университета экономики, финансов и международной торговли*. – 2024. – № 3 (56). – Б. 56–65. – DOI: 10.52260/2304-7216.2024.3(56).6.

6. Khan, M. R., Khan, H. U. R., Lim, C. K., Tan, K. L., Ahmed, M. F. Sustainable tourism policy, destination management and sustainable tourism development: a moderated-mediation model // Sustainability. – 2021. – Vol. 13, No. 21. – Art. 12156.
7. Jopp, R., DeLacy, T., Mair, J. Developing a framework for regional destination adaptation to climate change // Current Issues in Tourism. – 2010. – Vol. 13, No. 6. – P. 591–605.
8. Bonzanigo, L., Giupponi, C., Balbi, S. Sustainable tourism planning and climate change adaptation in the Alps: a case study of winter tourism in mountain communities in the Dolomites // Journal of Sustainable Tourism. – 2016. – Vol. 24, No. 4. – P. 637–652.
9. Machnik, A. Wybrane modele ekoturystyki na obszarach przyrodniczo cennych w Polsce // Geoturystyka. – 2010. – Nr 2 (21). – S. 19–26.
10. Pane, P. New models for the development of sustainable tourism: encouraging the participation of local communities // Perspective Politice. – 2024. – Vol. 17. – P. 141–149.
11. Feili, H., Qomi, M., Sheibani, S., Azmoun, G. SWOT analysis for sustainable tourism development strategies using fuzzy logic // Proceedings of the 3rd International Conference of Science & Engineering in the Technology Era. – Copenhagen, 2017. – Vol. 15 (12). – P. 507–526.
12. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 31 желтоқсандағы № 1050 қаулысы. Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы [Электрондық ресурс]. – URL: https://qazindustry.gov.kz/images/docs/52/regdoc_kk-52-1599035160
13. Ажигереев, М. Е. Атырау облысында туристік саланың тиімділігін арттыру (Құрманғазы ауданы мысалында): магистрлік жоба. – Астана: Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Мемлекеттік басқару академиясы, 2023. – Электрондық ресурс. – URL: <https://repository.apa.kz/handle/123456789/1242>
14. Official website of the Akimat of Turkistan Region [Electronic resource]. – URL: <https://turkistan.gov.kz/>
15. International Information Agency “Kazinform” [Electronic resource]. – URL: <https://www.inform.kz/>
16. INVEST IN KAZAKHSTAN: National Digital Investment Platform [Electronic resource]. – URL: <https://invest.gov.kz/>
17. Официальный информационный ресурс Премьер-министра Республики Казахстан [Электронный ресурс]. – URL: <https://primeminister.kz/>
18. Finreview: информационный портал [Электронный ресурс]. – URL: <https://finreview.info/>
19. «QazIndustry» Қазақстандық индустрия және экспорт орталығы» АҚ. 2021 жылға арналған қызметі туралы есеп [Электрондық ресурс]. – URL: <https://qazindustry.gov.kz/docs/otchety/241659506302.pdf>
20. Официальный информационный ресурс Премьер-министра Республики Казахстан. Арнайы экономикалық аймақтарда [Электронный ресурс]. – URL: <https://primeminister.kz/news/reviews/arnayu-ekonomikalyk-aymaktarda>
21. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 31 мамырдағы № 360 қаулысы. Туристік саланы дамытудың 2019–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы [Электрондық ресурс]. – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1900000360>

REFERENCES

1. Iirmdu, T. O., Donaldson, R. Risk management strategies: an empirical analysis of strategies

-
-
- employed by tourism business managers in Plateau State, Nigeria during the COVID-19 pandemic // *Modern Geográfia*. – 2024. – Vol. 19, No. 1. – P. 81–98. <https://doi.org/10.15170/MG.2024.19.01.05>
2. Zhandilla, B. D. zhane t.b. Turakty turizmdi damytu ushin turistik destinatsiyany baskaru tetikteri [Mechanisms for managing tourist destinations for sustainable tourism development] // *Kazakh ekonomika, karzhy zhane khalykaralyk sauda universitetinin Zharshysy*. – 2023. – No. 1 (50). – B. 164–171. [https://doi.org/10.52260/2304-7216.2023.1\(50\).21](https://doi.org/10.52260/2304-7216.2023.1(50).21)
 3. Uzakbaeva, S. A. Kazakhskiy universitet mezhdunarodnykh otnosheniy i mirovykh yazykov imeni Abylay khana — mezhdunarodno-adaptivnyy universitet innovatsionnogo tipa [Kazakh University of International Relations and World Languages named after Abylai Khan as an internationally adaptive innovative university] // *Izvestiya. Seriya: Pedagogicheskie nauki*. – 2021. – Vol. 62, No. 3. <https://doi.org/10.48371/PEDS.2021.62.3.001>
 4. Almukhamedova, O. Tourism industry perspectives in the context of the COVID-19 pandemic based on the sustainable development concept // *International Journal of Criminology and Sociology*. – 2020. – Vol. 9. – P. 1237–1251
 5. Rustemova, S. M., Zhakupov, A. A., Tleubaeva, A. T., Baygabulova, G. K. Tarikhi-madeni turizm arkyly turizmnin damu karkynyn arttiru zholdary men algyshtartary [Ways and prerequisites for increasing tourism development through historical and cultural tourism] // *Vestnik Kazakhskogo universiteta ekonomiki, finansov i mezhdunarodnoy torgovli*. – 2024. – No. 3 (56). – B. 56–65. [https://doi.org/10.52260/2304-7216.2024.3\(56\).6](https://doi.org/10.52260/2304-7216.2024.3(56).6)
 6. Khan, M. R., Khan, H. U. R., Lim, C. K., Tan, K. L., Ahmed, M. F. Sustainable tourism policy, destination management and sustainable tourism development: a moderated-mediation model // *Sustainability*. – 2021. – Vol. 13, No. 21. – Art. 12156
 7. Jopp, R., DeLacy, T., Mair, J. Developing a framework for regional destination adaptation to climate change // *Current Issues in Tourism*. – 2010. – Vol. 13, No. 6. – P. 591–605
 8. Bonzanigo, L., Giupponi, C., Balbi, S. Sustainable tourism planning and climate change adaptation in the Alps: a case study of winter tourism in mountain communities in the Dolomites // *Journal of Sustainable Tourism*. – 2016. – Vol. 24, No. 4. – P. 637–652
 9. Machnik, A. Wybrane modele ekoturystyki na obszarach przyrodniczo cennych w Polsce // *Geoturystyka*. – 2010. – Nr 2 (21). – P. 19–26
 10. Pane, P. New models for the development of sustainable tourism: encouraging the participation of local communities // *Perspective Politice*. – 2024. – Vol. 17. – P. 141–149
 11. Feili, H., Qomi, M., Sheibani, S., Azmoun, G. SWOT analysis for sustainable tourism development strategies using fuzzy logic // *Proceedings of the 3rd International Conference of Science & Engineering in the Technology Era*. – Copenhagen, 2017. – Vol. 15 (12). – P. 507–526
 12. Kazakhstan Respublikasy Ukimetinin 2019 zhylygy 31 zheltokсандagy No. 1050 kaulysy. Kazakhstan Respublikasyn industrialdyk-innovatsiyalyk damytudyn 2020–2025 zhyldarga arnalgan memlekettik bagdarlamasyn bekitu turaly [State program of industrial and innovative development of the Republic of Kazakhstan for 2020–2025] [Electronic resource]. – URL: https://qazindustry.gov.kz/images/docs/52/regdoc_kk-52-1599035160
 13. Azhigereyev, M. E. Atyrau oblysynda turistik salanyn tiimdiligin arttiru (Kurmangazy audany mysalynda): magistrlik zhobo [Improving the efficiency of the tourism sector in Atyrau region (case of Kurmangazy district)] [Electronic resource]. – Astana, 2023. – URL: <https://repository.apa.kz/handle/123456789/1242>
 14. Official website of the Akimat of Turkistan Region [Electronic resource]. – URL:

<https://turkistan.gov.kz/>

15. International Information Agency “Kazinform” [Electronic resource]. – URL: <https://www.inform.kz/>

16. INVEST IN KAZAKHSTAN: National Digital Investment Platform [Electronic resource]. – URL: <https://invest.gov.kz/>

17. Ofitsialnyy informatsionnyy resurs Premer-ministra Respubliki Kazakhstan [Official information resource of the Prime Minister of the Republic of Kazakhstan] [Electronic resource]. – URL: <https://primeminister.kz/>

18. Finreview: informatsionnyy portal [Information portal Finreview] [Electronic resource]. – URL: <https://finreview.info/>

19. «QazIndustry» Kazakhstandyk industriya zhane eksport ortalygy» AK. 2021 zhyлга arnalgan kyzmeti turaly esep [Report on activities for 2021] [Electronic resource]. – URL: <https://qazindustry.gov.kz/docs/otchety/241659506302.pdf>

20. Ofitsialnyy informatsionnyy resurs Premer-ministra Respubliki Kazakhstan. Arnayy ekonomikalyk aymaqtarda [Special economic zones] [Electronic resource]. – URL: <https://primeminister.kz/news/reviews/arnayy-ekonomikalyk-aymaktarda>

21. Kazakhstan Respublikasy Ukimetin 2019 zhylygy 31 mamyrdayy No. 360 kaulysy. Turistik salany damytudyn 2019–2025 zhyldarga arnalgan memlekettik bagdarlamasyn bekitu turaly [State program for tourism development 2019–2025] [Electronic resource]. – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1900000360>

<p style="text-align: center;">А. КУЛБАЕВА</p> <p>PhD, Аға оқытушы, Халықаралық туризм және меймандостық университеті (Қазақстан, Түркістан) e-mail: aigerim.kulbayeva@iuth.edu.kz</p>	<p style="text-align: center;">Д. ТУБЕКОВА</p> <p>PhD, Аға оқытушы, Халықаралық туризм және меймандостық университеті (Қазақстан, Түркістан) e-mail: dana.tubekova@iuth.edu.kz</p>
<p style="text-align: center;">У. ТАГМАНОВ</p> <p>PhD, Аға оқытушы, Халықаралық туризм және меймандостық университеті (Қазақстан, Түркістан) e-mail: urmanbek.tagmanov@iuth.edu.kz</p>	<p style="text-align: center;">Д. БАЛТАБЕКОВА</p> <p>Экономика ғылымдарының магистрі, Аға оқытушысы, Халықаралық туризм және меймандостық университеті (Қазақстан, Түркістан) e-mail: dina.baltabekova@iuth.edu.kz</p>

11.10.2025 ж. баспаға түсті

21.02.2026 ж. түзетулермен келді

30.03.2026 ж. басып шығаруға қабылданды

A. KULBAYEVA¹, D. TUBEKOVA¹, U. TAGMANOV¹, D. BALTABEKOVA¹

¹International University of Tourism and Hospitality

(Kazakhstan, Turkistan), e-mail: aigerim.kulbayeva@iuth.edu.kz

COMPARATIVE ANALYSIS OF SUSTAINABLE TOURISM MANAGEMENT MODELS: CASE STUDIES OF TURKESTAN AND OTHER REGIONS OF KAZAKHSTAN

Abstract. This article presents a comparative analysis of sustainable tourism management models in Kazakhstan, with a particular focus on comparing the experience of the Turkestan region

with other regions of the country. The study takes into account regional policy, infrastructure development, as well as environmental and social aspects, on the basis of which effective management strategies are proposed. The scientific novelty of the research lies in the systematic comparison of sustainable tourism management approaches across the regions of Kazakhstan and the formulation of specific recommendations for their improvement. The practical significance of the study is associated with the possibility of applying the obtained results by government authorities, tourism business entities, and local communities. The research employed statistical data analysis, comparative analysis, questionnaire surveys, and expert evaluation methods. The conclusion identifies key challenges in the development of regional tourism and proposes effective solutions to address them.

The main objective of the article is to examine the sustainable tourism management model in the Turkestan region and to identify optimal development strategies through comparison with the practices of other regions of Kazakhstan. In addition, recommendations for the development of sustainable tourism are provided, taking into account environmental, economic, and social factors.

The study applied the following methods: comparative analysis, which involved comparing management models of the Turkestan region with those of other regions.

Results. The experience of the Turkestan region demonstrates that in recent years the region has pursued an active policy aimed at developing tourism infrastructure and preserving cultural heritage. Within the framework of public–private partnerships, projects for the construction of modern hotels and the restoration of historical monuments have been implemented. The experience of other regions shows that Almaty and East Kazakhstan regions primarily focus on nature-based tourism, while Atyrau and Mangystau regions emphasize the development of ecotourism. Common challenges across all regions include increasing environmental pressure, insufficient infrastructure, and a low level of local community participation in tourism activities. As effective strategies, the adaptation of Turkestan’s experience in developing cultural and historical tourism to other regions, the introduction of digital technologies, and measures to enhance tourist responsibility are proposed.

The research results indicate that the development of sustainable tourism requires comprehensive management models. While the experience of the Turkestan region is effective in terms of cultural heritage preservation and infrastructure improvement, regions focused on nature-based tourism are strengthening their consideration of environmental aspects. The development of sustainable tourism in Kazakhstan requires strong government support, active involvement of the private sector, and increased public participation. Therefore, it is necessary to formulate integrated and sustainable development strategies that take regional characteristics into account.

Keywords: *sustainable tourism, research methods, comparative analysis, recreational resources, natural sites, cultural heritage sites.*

А. КУЛБАЕВА¹✉, Д. ТУБЕКОВА¹, У. ТАГМАНОВ¹, Д. БАЛТАБЕКОВА¹

¹Международный университет туризма и гостеприимства
(Казахстан, Туркестан), e-mail: aigerim.kulbayeva@iuth.edu.kz

**СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ МОДЕЛЕЙ УПРАВЛЕНИЯ УСТОЙЧИВЫМ
ТУРИЗМОМ: ПРИМЕРЫ ГОРОДА ТУРКЕСТАН И ДРУГИХ РЕГИОНОВ КАЗАХСТАНА**

Аннотация. В статье проводится сравнительный анализ моделей управления устойчивым туризмом в Казахстане, при этом опыт Туркестанской области рассматривается в сопоставлении с другими регионами страны. В ходе исследования учитываются региональная политика, состояние инфраструктуры, экологические и социальные аспекты, на основе чего предлагаются эффективные управленческие стратегии. Научная новизна исследования заключается в системном сравнении подходов к управлению устойчивым туризмом в регионах Казахстана и разработке конкретных рекомендаций по их совершенствованию. Практическая значимость работы состоит в возможности применения полученных результатов государственными органами, субъектами туристского бизнеса и местными сообществами. В процессе исследования использовались методы анализа статистических данных, сравнительный метод, анкетирование и экспертная оценка. В заключении статьи определены основные проблемы развития регионального туризма и предложены эффективные пути их решения.

Основная цель статьи — исследование модели управления устойчивым туризмом в Туркестанской области и определение оптимальных стратегий развития на основе ее сравнения с практиками других регионов Казахстана. Кроме того, в работе представлены рекомендации по развитию устойчивого туризма с учетом экологических, экономических и социальных факторов.

В ходе исследования применялись следующие методы: сравнительный анализ, в рамках которого сопоставлялись модели управления Туркестанской области и других регионов.

Результаты. Опыт Туркестанской области свидетельствует о проведении в последние годы активной политики, направленной на развитие туристской инфраструктуры и сохранение культурного наследия. В регионе на основе государственно-частного партнерства реализуются проекты по строительству современных гостиниц и реставрации исторических памятников.

Опыт других регионов показывает, что Алматинская и Восточно-Казахстанская области ориентированы преимущественно на развитие природного туризма, тогда как Атырауская и Мангистауская области уделяют особое внимание экологическому туризму.

К числу общих проблем относятся рост экологической нагрузки, недостаточность инфраструктуры и низкий уровень участия местного населения в туристской деятельности. В качестве эффективных стратегий предложены адаптация опыта Туркестанской области в сфере развития культурно-исторического туризма для других регионов, внедрение цифровых технологий и повышение ответственности туристов. Результаты исследования показывают, что развитие устойчивого туризма требует внедрения комплексных моделей управления. Опыт Туркестанской области является эффективным с точки зрения сохранения культурного наследия и совершенствования инфраструктуры, в то время как регионы, ориентированные на природный туризм, усиливают учет экологических аспектов. Для развития устойчивого туризма в Казахстане важны государственная поддержка, активное участие частного сектора и повышение вовлеченности общества. Таким образом, необходимо формирование комплексных и устойчивых стратегий развития с учетом региональных особенностей.

Ключевые слова: устойчивый туризм, методы исследования, сравнительный анализ, рекреационные ресурсы, природные объекты, культурные памятники.